

GLOBALŲ Į(SI)GALINIMO RAIŠKA SAVITARPIO PAGALBOS GRUPĖJE

Indrė Dirgėlienė, Aistė Rimkevičiūtė, Ramūnė Šukytė-Arutiunian

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Vaiko globos sistema Lietuvoje išgyvena intensyvių pokyčių laikotarpį, siekiant užtikrinti asmenų, norinčių globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką, parengimą bei vertinimą: atsirado budintys globotojai, visose savivaldybėse pradėjo veikti globos centrai, patvirtinta bendra globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa (GIMK). Asmenys, norintys tapti vaiko globėjais, yra rengiami ir vertinami, pradėtos organizuoti savitarpio pagalbos grupės, tai viena iš globėjų (rūpintojų) palaikymo ir pagalbos teikimo priemonių, leidžianti spręsti su vaiko globa susijusius klausimus. Vis dažniau atsiranda globėjų (rūpintojų), kuriems kyla sunkumų bendraujant su globotiniu, jų tarpusavio santykiai įtempti, vaikas patiria mokymosi, adaptacijos sunkumų, dėl to globos procesas tampa vis sudėtingesnis. Aktuali problema – paauglystėje išskylančios nekonstruktyvaus elgesio apraiškos, kurios aštrėja, šios problemos nesprendžiant. Dažnas globėjas (rūpintojas) kreipiasi pagalbos į globos centrų specialistus, socialinius darbuotojus, psichologus. Vaikų globėjams (rūpintojams) būtina nuolatinė kvalifikuota specialistų ir valstybės pagalba, nes tik taip jie gali tinkamai bei kompetentingai atlikti savo pareigas ir patenkinti vaiko poreikius. Šiame straipsnyje analizuojama savitarpio pagalbos grupės globėjams patirtis, pateikiamas kokybinis tyrimas. Tyrimo rezultatai patvirtina tokio pagalbos būdo efektyvumą, leidžia numatyti ir projektuoti kitas pagalbos globėjams priemones.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: globėjas (rūpintojas), savitarpio pagalbos grupė, į(si)galinimas, refleksija

Abstract

The childcare system in Lithuania is going through extensive changes in order to ensure the preparation and assessment of people who want to care for or adopt a child, on-call guardians have appeared, care centres have started operating in all municipalities, a unified agreement of guardians (carers), on-call guardians, adoptive parents and community children has been approved, as has the GIMK training and counselling programme for nursing home workers. Individuals who want to become a child's guardian are trained and evaluated, and mutual support groups have started being organised. This is one of the measures aimed at strengthening, supporting and providing assistance to guardians (care givers), and there is an opportunity to solve issues relating to child custody. There are more and more guardians (care givers) who face difficulties in communicating with the ward, their relationship is strained, and the child experiences learning and adaptation difficulties, as a result of which the guardianship process is becoming more and more complicated. The current problem is manifestations of non-constructive behaviour that arise in adolescence, which worsen if these problems are not solved. A frequent guardian (carer) turns to care centre specialists, social workers and psychologists for help. Children's guardians (carers) need constant qualified assistance from specialists and the state, because only in this way can guardians properly and competently perform their duty and meet the child's needs and interests. This article analyses the experience of a mutual support group for care givers, and presents a qualitative study. The results of the study confirm the effectiveness of this type of support, and allow us to predict and design other support measures for care givers.

KEY WORDS: care giver, mutual support group, empowerment, reflection.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v90i1.2519>

Įvadas

Globos (rūpybos) poreikis kasmet vis auga: šeimų, pageidaujančių globoti (rūpintis) vaikus, kurie neteko tėvų globos, jais rūpintis, tenkinti jų poreikius ir turėti ateities planų įsivaikinti vaiką, skaičius vis auga. Tačiau tėvų globos netekusių vaikų situacijos labai įvairios. Daugelis vaikų auga šeimose, kurių suaugusieji priklausomi nuo alkoholio, o vaikai neretai turi genetinių, psichologinių, psichinių, emocinių ir kitų problemų. Šios problemos vaikams augant vis aštrėja ir ūmėja. Vaikus globojantiems (rūpinantiems) asmenims dažnai kyla įvairių sunkumų dėl vaikų elgesio, tarpusavio santykių, materialinio aprūpinimo, žinių dėl tėvų globos netekusių vaikų raidos problemų, nepakankamo pasirengimo priimti naują šeimos narį, nepagrįstų lūkesčių dėl vaiko ir pan.

Lietuva yra priėmusi ir patvirtinusi tokius tarptautinius teisės aktus, kaip Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, kurios užtikrina šalyje tinkamą vaiko apsaugos sistemą – galimybę kiekvienam vaikui augti šeimoje. Lietuvos teisės aktai ir įstatymai reglamentuoja vaiko globos (rūpybos) procesą bei eigą, tai numato Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2000), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), Vaiko globos (rūpybos) organizavimo nuostatai (2002, nauja redakcija, 2022), Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo bei kokybės priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas (2018, nauja redakcija, 2021), kiti teisės aktai. Vaiko globos (rūpybos) koncepcija akcentuoja ne institucinės vaiko globos (rūpybos) pirmumą, o vaiko globą (rūpybą) šeimoje pabrėžia kaip prioritetinę kryptį. Nuo 2019 m. sausio 1 d. iki 2023 m. sausio 1 d. Lietuvoje, vienintelėje iš Baltijos šalių, vykdytas Vaikų gerovės ir saugumo didinimo, paslaugų šeimai, globėjams (rūpintojams) kokybės gerinimo bei prieinamumo plėtros projektas. Per ketverius metus įvyko šie esminiai pokyčiai: perpus sumažėjo globos institucijose gyvenančių vaikų skaičius (nuo 2419 iki 1221); kelis kartus išaugo budinčių globotojų skaičius (nuo 124 iki 231); GIMK mokymuose parengta daugiau kaip 2000 globėjų (rūpintojų) ir įtėvių; centralizuotai visoje šalyje išplėtotas globos centrų tinklas, kuris lydi globėjus nuo ketinimo globoti pradžios iki dienos, kai užaugęs globotinis pradeda savarankišką gyvenimą. Lietuva – pirmoji iš kaimyninių Baltijos šalių, visose savivaldybėse įsteigusi globos centrus. 2023 m. kovo 21 d. Vilniaus oro uosto konferencijų centre apžvelgti vaikų globos sistemos pokyčiai, įvertinti bei apdovanoti didžiausią pažangą pasiekę globos centrai ir savivaldybės. Lietuvoje šiuo metu globojama daugiau kaip 5860 vaikų. Per pastaruosius kelerius metus vaikų laikinosios globos (rūpybos) nustatytų atvejų skaičius kinta nedaug. 2016 m. vaikų, netekusių tėvų globos, kuriems nustatyta laikinoji globa (rūpyba), skaičius – 2241, 2017 m. – 2524, 2018 m. – 2055, 2019 m.

pastebima mažėjimo tendencija – 1296 atvejai (vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistika).

Norint keisti vaiko globos (rūpybos) esmę, visuomenės požiūrį ir žengti žingsnį į kitą vaiko globos (rūpybos) etapą, tikslinga atlikti tyrimus, kurie atskleistų šeimų, globojančių (rūpinančių) vaikus, patirtį. Tai suteiktų galimybę nustatyti globėjų (rūpintojų) šeimų poreikius, kylančius sunkumus ir problemas, tuo remiantis būtų galima tobulinti pagalbos šioms šeimoms procesus bei sistemą, siekiant užtikrinti vaiko globos (rūpybos) šeimoje kokybę. Pasak L. Bubinienės (2010), socialinė pagalba vaikui ir šeimai leidžia išvengti įvairių socialinių problemų ir užtikrinti visuomenės gerovę.

Institucinės globos pertvarkos siekis 2014–2020 m. – perorientuoti institucinę socialinę globą, siekti kurti paslaugų be tėvų globos likusiems vaikams, šeimoms bendruomenėje ir pagalbos šeimai, globėjams (rūpintojams) sistemą. Vienas iš pertvarkos tikslų – užtikrinti darnią aplinką bei sąlygas kiekvienam vaikui, likusiam be tėvų globos, globėjų, įtėvių šeimoje ar šeimynoje, ir gauti pagalbą bendruomenėje.

Siekiant užtikrinti asmenų, norinčių globoti vaiką, parengimą bei vertinimą, nuo 2007 m. pradedama taikyti PRIDE programa, paremta Lenkijos praktika. 2011 m. ši programa gavo nacionalinį Globėjų įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) pavadinimą. Ją diegiant kartu tobulinti teisės aktai, procedūros, atestuotiems darbuotojams keliami reikalavimai. Galutinis GIMK programos modelis taikomas nuo 2018 m. liepos 1 d. Asmenys, norintys tapti vaiko globėjais, rengiami ir vertinami atsižvelgiant į penkis šios programos gebėjimus. Nuo 2010 m. globėjus (rūpintojus) rengiančiose socialinių paslaugų įstaigose pradėtos organizuoti savitarpio pagalbos grupės, tai viena iš globėjų (rūpintojų) ir jų artimųjų palaikymo bei pagalbos teikimo priemonių, leidžianti spręsti su vaiko globa iškilusius klausimus.

Vaikų globos šeimoje ypatumus analizavo R. Raudeliūnienė ir J. Urbikaitė (2011), vaiko globos organizavimo principus aptarė K. Vitkauskas (2010), vaiko globos sistemos pertvarkos iššūkius atskleidė A. Kiaunytė ir V. Lygnugarienė (2019). L. Gvaldaitė ir S. Šimkonytė nagrinėjo vaikų globos deinstitutionalizacijos procesą Lietuvoje, Z. Giedrimas (2014) daug dėmesio skyrė globėjų ir įtėvių švietimo, visuomenės nuostatų pokyčių bei globėjų (rūpintojų) pasirengimo proceso analizei. Pagalbos teikimas šeimai, globojančiai vaiką, ypač svarbus, socialinės pagalbos poreikį šioms šeimoms nagrinėjo V. Rimkus (2016). Savipagalbos grupių veiklos aspektus analizavo L. Gvaldaitė (2010), globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių sandarą, veiklos organizavimo principus ir iškilusių sunkumų sprendinius tyrinėjo A. Saulaitis (2010) bei L. Gvaldaitė (2010). Įgalinimo sampratą socialinių paslaugų kontekste nagrinėjo J. Ruškus, N. Mažeikienė, R. Naujanienė, R. Motiečienė, D. Dvarionas (2013) ir kt.

Globojamų vaikų istorijos įvairios, jie išgyvena netektį, dažnai komplikuoti ir jų santykiai su globėjais. Tad reikia įvairesnių paramų ir palaikymo formų. Dalyvaudamas savitarpio pagalbos grupėje globėjas (rūpintojas) turi galimybę išsipasakoti, pasidalinti gerąja ar skaudžia patirtimi, diskutuoti rūpimais klausimais, suprasti vaikų psichologinius, socialinius ir pedagoginius poreikius bei jų užtikrinimo svarbą. Socialinio darbuotojo – globos koordinatoriaus, Tarnybos atestuoto asmens vaidmuo savitarpio pagalbos grupėje ypač svarbus: atlieka moderatoriaus funkciją, yra atsakingas už kokybiškos grupės veiklos užtikrinimą, aktualios ir tikslinės informacijos pateikimą. Savitarpio pagalbos grupė grindžiama dalijimosi patirtimi ir bendradarbiavimo principu. Aktualu tyrinėti šios paramos globėjams formos veiksmingumą.

Straipsnio objektas: globėjų į(si)galinimas savitarpio pagalbos grupėje.

Straipsnio tikslas: ištirti globėjų į(si)galinimo raišką savitarpio pagalbos grupėje, remiantis patirties refleksija.

Tyrimo metodai: mokslinės-metodinės literatūros, dokumentų analizė, iš dalies struktūruotas interviu, kokybinė turinio analizė.

Šiame straipsnyje pateikiami savitarpio pagalbos grupės, kaip reglamentuotos paramos formos globėjų į(si)galinimo procese, teoriniai aspektai (1) ir empirinio tyrimo, siekiant išsiaiškinti savitarpio pagalbos grupės galimybes globėjų į(si)galinimo procese, rezultatai (2).

1. Savitarpio pagalbos grupės, kaip reglamentuota paramos forma globėjų (rūpintojų) į(si)galinimo procese

Visiems vaikams reikia šeimos, kad jie galėtų pozityviai augti ir tobulėti, kad būtų patenkintas jų saugumo poreikis. Vaiko atėjimas į šeimą yra pasikeitimų laikas tiek globojamam vaikui, tiek globėjo (rūpintojo) šeimai. Globėjo (rūpintojo) šeimoje apsigyvenus naujam asmeniui, susiformuoja nauji mamos, tėvo, brolio, sesers vaidmenys. Šeima turi prisitaikyti prie naujų aplinkybių, keisti gyvenimo stilių ir elgesį.

Siekiant užtikrinti geriausius vaiko, netekusio tėvų globos, interesus ir padaryti taip, kad globos procesas būtų kokybiškas, didelis dėmesys skiriamas asmenų, norinčių globoti, pasiruošimui bei rengimui. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos“ reglamentuoja asmenų, norinčių tapti globėjais (rūpintojais), budinčiais globotojais, įtėviais ar šeimynų steigėjais, įvertinimą bei pasirengimą. Asmuo, norintis tapti globėju (rūpintoju), budinčiu globotoju, įtėviu ar šeimynos steigėju, privalo išklausti globėjų ir įtėvių

mokymo programą – GIMK. Vieningas vaiko globos (rūpybos) proceso matymas, siekis suteikti veiksmingą, didžiausią galimą pagalbą vaikui, netekusiam tėvų globos, globėjo (rūpintojo) pasirengimas, turimi įgūdžiai, stipri motyvacija – tai esminiai sėkmingos vaiko globos globėjo šeimoje aspektai.

Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijose bei vaiko globos organizavimo nuostatose skiriama keletas globėjų (rūpintojų) tipų.

Budintis globotojas – tai asmuo, teikiantis pagalbos paslaugas vaikams, netekusiems tėvų globos, kol nustatyta vaiko laikinoji globa. Budintis globotojas yra laikinas prižiūrėtojas, kai vaiko poreikiai tenkinami šeimoje, o jo teisėtu atstovu paskirtas Globos centras. Be tėvų globos likusiam vaikui priežiūros paslauga teikiama iki 12 mėn. Laikinosios globos laikotarpiu budinčio globotojo vaidmuo ypač svarbus. Vaikui, iš jį žalojančios aplinkos patekusiam į laikinojo globėjo šeimą, užtikrinamas saugumas ir suteikiama jo poreikius tenkinanti aplinka. Laikinosios globos laikotarpiu vaikas, gyvendamas pas laikinąjį globėją, užmezga su juo šiltą emocinį ryšį, didėja prierašumas, saugumo jausmas.

Kitas globėjo (rūpintojo) tipas – artimi giminaičiai. *Artimo giminaičio* sąvoka apima senelius, seseris ir brolius. Šie globėjai – dažniausia teismo paskirti nuolatiniiais globėjais (rūpintojais) ir savo artimą giminaitį, likusį be tėvų globos, globoja, kol jam sukanka 18 m. Šis globėjas atlieka ne tik globėjo, bet ir artimojo giminaičio vaidmenį, tad globa dažnai teigiama ir sėkminga.

Globėjai (rūpintojai), nesusiję giminystės ryšiais, globoja svetimus vaikus, su kuriais, asmenų, norinčių tapti globėjais, kraujo ryšys nesiejia. Šie asmenys globoja (rūpinasi) vaiką, kol jam sukaks 18 metų. Globėjo pasiruošimas ir motyvacija priimti svetimą vaiką ypač svarbūs, kalbant apie globos procesą ir jame kylančius iššūkius.

Įvaikinimas – tai galimybė suteikti naują šeimą vaikui, jei jis nebegali augti savo biologinėje šeimoje. Tai teisminis procesas, kai visos vaiko biologinių tėvų teisės ir pareigos patikimos įtėvių šeimai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000) įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą.

Šeimos politikos koncepcijoje teigiama, kad šeima, kaip vertybė, ypač svarbi žmogaus ir visuomenės gyvenimui bei vystymuisi: šeima vaidina pagrindinį vaidmenį auklėjant augančiąją kartą, užtikrinant šeimos narių globą ir priežiūrą; visuomenės stiprybės bei stabilumas prasideda šeimoje; šeima yra savitas kultūros subjektas (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, nauja redakcija 2011).

Globėjo (rūpintojo), kaip vaiko auklėtojo, teisėto vaiko atstovo ir globą (rūpybą) vykdančio asmens, funkcijos nustatytos vaiko globą (rūpybą) reglamentuojančiuose dokumentuose. Globėjo (rūpintojo) svarbiausias uždavinys – užtikrinti vaikui saugią fizinę ir psichinę aplinką, rūpintis jo sveikatos ir ugdymosi porei-

kiais, siekiant teigiamų pokyčių globos procese. Ypač svarbu globėjui (rūpintojui) palaikyti ryšį su kitomis institucijomis, reguliariai bendradarbiauti su vaiko teisių skyriais, globos cento specialistais, ugdymo įstaigos bendruomene.

Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros 2015 m. išleistame vadove apie be tėvų globos likusių vaikų globą sakoma, kad visuotinai nesutarta, kaip reikėtų apibrėžti *globėjo* sąvoką.

Esamiems globėjams (rūpintojams) ypač svarbu numatyti pagalbos sistemą, teikiant jiems ne vien tik emocinį palaikymą, tik būtina užtikrinti įvairių specialistų pagalbą, taikant komandinio darbo principą. Prieš ketverius metus globėjai (rūpintojai) gaudavo epizodines paslaugas, o dabar globos centrai gali pasiūlyti globėjams (rūpintojams) psichologo, psichoterapeuto ir net vaiko priežiūros paslaugas. Globos centruose buriasi globėjų (rūpintojų) bendruomenės, nes čia organizuojamos savipagalbos grupės, siekiant stebėti šeimos psichologinę ir emocinę būseną, kad pagalba globėjo (rūpintojo) šeimai būtų suteikta laiku. Tik tada, kada pagalba bus numatyta ne vien tik globojamam vaikui, bet ir globėjui (rūpintojui), bus galima kalbėti apie visapusišką globėjų (rūpintojų) ištraukimą į globos komandą bei kokybišką globos procesą (Rimkus, 2016, 105).

Netektis ar atsiskyrimas nuo šeimos vaikui sukelia trauminius pojūčius. Trauma – tai įvykis, kuris pažeidžia individo įprastinio gyvenimo supratimo ribas ir sukelia riziką gyvybei, kūno bei psichikos sveikatai (Barkauskienė, Gerviskaitė-Paulaitienė, Čekuolienė, Adler, 2018). D. Staržinskaitės (2017) teigimu, trauminės patirtys kelia grėsmę tiek fiziniams, tiek psichologiniams poreikiams, kyla baimės, siaubo, beviltiškumo jausmai. Šiuo metu yra gana daug šeimų, kurios piktnaudžiauja alkoholiu ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis. Nemažai asmenų, auginančių vaikus, dėl alkoholio vartojimo, skurdo, socialinių įgūdžių stokos ir daugelio kitų priežasčių palieka savo vaikus arba vaikai paimami iš šeimos dėl nesaugios ir žalingos aplinkos.

Pasikeitus gyvenamajai aplinkai vaiką apima stiprus nerimas, kyla įvairių baimių. Visi vaikai išgyvena specifines baimes, kurias lemia įprastinė vaiko raida arba sukrečiantys gyvenimo įvykiai. Tačiau baimė ir nerimas taip sustiprėja, kad ima trikdyti kasdienį vaiko gyvenimą. Adaptacijos laikotarpiu vaiko jaučiamos baimės keičiasi, jų mažėja, jos yra laikinos, tačiau kelia rūpesčių tiek vaikams, tiek globėjams (rūpintojams) (Braidokienė, Ignatovčienė, 2015).

Tėvų globos netekę vaikai, patekę į globėjų (rūpintojų) šeimą, išgyvena netektį: vaikas atskiriamas nuo savo gimtos šeimos, biologinių tėvų, vaikų globos namų personalo, praranda ryšį su savo draugais, artima iki tol jį supusia aplinka. Atsiskyrimas nuo tėvų vaikui prilygsta skaudžiausiai netekčiai ir praradimui. Jis jaučia netekties, kaltės, išdavystės, baimės ir nežinomybės jausmus. Globėjo šeima – tai vaiko galimybė augti darnioje ir visavertėje šeimoje, tačiau jis gali išgyventi lygiai

tokį patį skaudų netekties jausmą, kai iš vaikų globos namų ar globėjų šeimos perkeliamas į kitą šeimą. Toks gyvenimiškas įvykis keičia jo rutiną, aplinką, žmones. Netektį išgyvenantis vaikas jaučiasi nesaugus, praranda savo gyvenimo kontrolę – negalintis kontroliuoti to, kas aplink jį vyksta. Tokie gyvenimo įvykiai stiprina jo nesaugumo jausmą, mažina pasitikėjimą savimi ir jį supančiais asmenimis (Giedriemas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Kad padėtų vaikui adaptuotis, galėtų patenkinti jo poreikius, globėjui (rūpintojui) reikia ypatingų žmogiškų savybių ir specialaus pasirengimo. Jis tampa įgalintoju, bet ir jam pačiam būtinas į(si)galinimas ir nuolatinė parama.

R. Petrauskaitės-Dusevičienės ir T. Jasiukevičiūtės (2014) teigimu, įgalinimo samprata apima žmogaus gebėjimų ir jo stipriųjų pusių ugdymą, atsakomybės už asmeninius sunkumus ar problemas prisiėmimą. Socialinio darbo specialistams įgalinimas nubrėžia vizijas ir ribas, kurios numato vertybines, nuo paslaugų gavėjo probleminių situacijų neatsiejamas kryptis bei uždavinius.

Pasak M. Vensloviienės (2015), įgalinimo metu žmogus priverstas sutelkti visus savo gebėjimus bei galias ir stipriausias vidines savybes. Taigi įgalinimas yra sudėtingas procesas, jam būdingas neapibrėžtumas; jis neretai įvairiais būdais taikomas skirtingose situacijose ir procesuose (Įgalinimo konceptualizmo ir tyrimo jaunimo srityje tyrimas, 2017).

Įgalintojo funkciją savitarpio pagalbos grupėje atlieka grupės moderatorius (socialinis darbuotojas, globos koordinatorius, psichologas), palaikomųjų aptarimų metu norima padėti paslaugų gavėjui išgryninti savo stipriausias puses. Įgalintojo funkcija pasitelkiama padedant grupės nariui atrasti išeitį jo aplinkoje. Ypač svarbu, kad savitarpio pagalbos narys užbaigtų konkretų pokytį ir kiek įmanoma įsitrauktų į problemos sprendimą. Savitarpio pagalbos grupėms būdingas bendras problemų spektras, sąveika, užtikrinanti lygiavertiškumo atmosferą, pagarbą vienas kito patirčiai ir pasitikėjimą (Savipagalbos grupės, 2012).

L. Gvaldaitės, M. Ato, E. Giknienė (2017) nuomone, savitarpio pagalba yra procesas, kai mokomasi prašyti pagalbos ir ją priimti, būti savimi, atrasti savo stiprybes, brandinti savivertę, mažinti socialinę izoliaciją ir vienišumą, užsitikrinti socialinę pripažinimą.

Savipagalbos grupių organizavimą globėjams (rūpintojams) reglamentuoja teisės aktai. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. A1-28 „Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo“ nurodo globos centro funkciją: „Organizuoti ar inicijuoti globėjų giminaičių, įtėvių, budinčių globotojų, globėjų, nesusijusių giminystės ryšiais, šeimynų dalyvių savitarpio pagalbos grupes“; rekomenduoja savitarpio pagalbos grupes organizuoti ne rečiau kaip kartą per du mėnesius: „Savitarpio pagalbos grupės gali būti orga-

nizuojamos ir dažniau, atsižvelgiant į jų narių poreikius“. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakyme „Dėl Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų“ (2019 m. spalio 4 d., Nr. BV-289) numatytas savitarpio pagalbos grupių organizavimas, kaip tęstinių paslaugų teikimas ir užtikrinimas pagal GIMK programą. Grupių lankymas neprivalomas.

Metodinėje priemonėje „Įtėvių ir globėjų savipagalbos grupės: pagalba šeimai ir socialinis veiksmas“ (2017) informuojama, kad savipagalbos susitikimus sudaro tam tikros dalys, kurios prigijo praktikoje: prisistatymas, pasidalijimas ir teksto skaitymas. Svarbi savipagalbos grupės veiklos dalis – dalijimasis išgyvenimais, siekis suprasti kitą, mokytis iš savo ir kitų patirties (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2018).

Dalyvaudami savitarpio pagalbos grupių užsiėmimuose globėjai (rūpintojai) gauna nemažai naudos, pavyzdžiui, lankydami psichologo konsultacijas: dalyviai išklausomi, gauna palaikymą, patarimų, atsakymų į klausimus ir pozityvų grįžtamąjį ryšį, jaučiasi suprasti, redukuojasi įtampa, pamačius, kad ne jie vieni turi problemų. Savitarpio pagalbos grupę gali vesti vienas žmogus, kuris nebūtinai turi aukščiausią dalykinę kvalifikaciją, nes pagrindinis vadovo vaidmuo – moderuoti grupės procesą skatinant dalintis patirtimi (Gvaldaitė, Atas, Giknienė, 2017).

2. Savitarpio pagalbos grupės galimybių globėjų į(s)galinimo procese tyrimo rezultatai

Tyrimo metodologija, organizavimas, dalyviai. Metodologinį tyrimo pagrindą sudaro šios teorijos: egzistencinė (J.-P. Sartre, V. Frankl, M. Buber ir kt.), atskleidžianti būties prasmės siekį, atliepanti egzistencinio nerimo situacijas, su kuriomis susiduria tiek globojami vaikai, tiek globėjai; įgalinimo (J. Kelly, S. Turner, J. Ruškus ir kt.), atliepanti orientaciją į asmens stiprybes, renkantis būdus, kurie leistų sukurti palankias asmens saviraiškos sąlygas; patirtinio mokymosi (D. A. Kolb, D. A. Schon ir kt.), kai savitarpio pagalbos grupių veikla grindžiama mokymosi remiantis patirtimi idėja.

Tyrimas vyko 2021m. sausio–vasario mėn., pasirinkta kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodika, iš dalies struktūruotas interviu. Tyrimo dalyviai atrinkti, atsižvelgiant į jų patirtį lankant savitarpio pagalbos grupių užsiėmimus. Tyrėjo susitikimus su interviu dalyviais apsunkino šalyje paskelbtas karantinas ir griežti apribojimai. Interviu buvo atliekamas mišriu būdu: nekontaktiniu, nuotoliniu ir kontaktiniu. Dėl interviu tartasi su kiekvienu tyrimo dalyviu atskirai, priimant tiek jam, tiek tyrėjui tinkamiausią vietą, laiką ir būdą. Atliekant interviu nekontaktiniu

būdu pasitelktos *Zoom* ir *Messenger* platformos bei kitos elektroninės ryšio priemonės. Tyrime dalyvavo 11 globėjų (rūpintojų), iš kurių su trimis interviu atliktas kontaktiniu būdu, apsilankant jų namuose. Tyrėjas sudarė sąlygas aiškiai ir neskuabant išreikšti savo nuomonę.

Atlikto tyrimo interviu struktūrą sudaro penki klausimų blokai: informacija apie tyrimo dalyvius; problemos, kylančios globojant (rūpinant) vaiką; grupinio socialinio darbo metodo nauda vaiko globos procese; savitarpio pagalbos grupių užsiėmimų eiga ir turinys; savitarpio pagalbos grupių užsiėmimų poveikis globėjams (rūpintojams) globojant (rūpinant) vaiką. Atsakymai buvo fiksuojami ir transkribuojami, tyrimo dalyvių vardai koduojami laikantis konfidencialumo principo.

Demografiniai duomenys: lytis – visos moterys; amžius – nuo 32 iki 70 m., globos tipas – 6 nuolatinės, 3 laikinos, 2 budinčios globėjos; globos (rūpybos) laikotarpis – nuo 6 mėn. iki 10 m.; globojamo (rūpinamo) vaiko amžius – nuo 6 mėn. iki 5 m.

Tyrimo rezultatai

Vaiko adaptacija globėjo šeimoje: gynyba, maištavimas, pokyčių išgyvenimas, biologinių tėvų ilgesys.

Gynyba. Tyrimo dalyvių teigimu, vaikai, apgyvendinti globėjų šeimoje, adaptacijos laikotarpiu „įjungia gynybos mechanizmą“; jaučiasi nesaugūs, tampa nepaklusnūs: „...nenorėjo manęs klausyti“ (R1); „...neigimas viso, kas prašoma atlikti...“ (R7); „...sunku buvo rasti bendrą kalbą...“ (R8); „...dienos režimo <...> nepaisymas“ (R4).

Vaikai, apgyvendinti globėjų šeimoje, patiria stresą, baiminasi dėl naujų namų ir šeimos. Išreikšti žodžiais juntamą nerimą vaikui sudėtinga, todėl savo išgyvenimus jam paprasčiau reikšti nekonstruktyviu elgesiu, nepaklusnumu. Tokiu savo elgesiu vaikas tarsi sako norintis grįžti į savo šeimą, jam baisu būti šeimoje, kurios nepažįsta. Tyrimo metu globėjai pasakoja, kad adaptacijos laikotarpis ypač sudėtingas tiek jų šeimai, tiek atvykusiam vaikui. Vaiko atsiskyrimas nuo tėvų yra skaudus ir traumuojantis įvykis, dėl kurio vaikui kyla didžiulis pyktis. Svarbu suprasti, kad nekonstruktyvus vaiko elgesys, liūdesys ir pyktis yra normali ir natūrali vaiko reakcija apsigyvenus globėjų (rūpintojų) šeimoje. Psichologų teigimu, priešiška vaiko elgsena kelia nemažai sunkumų, konfliktų ir problemų. Svarbu suprasti, kad vaiko jaučiami neigiami jausmai, tokie kaip pyktis, nerimas, baimė, yra netekties išgyvenimo etapas, o ne konstruktyvus ar net delinkventinis vaiko elgesys – patirto įvykio pasekmė, tai yra jausmų išraiška (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Maištavimas. Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad vaikai gyvenimo globėjų šeimoje pradžioje nepaiso jų namuose nustatytų taisyklių, maištauja ir neklauso:

„...dažnai prieštarauja namų taisyklėms“ (R1); „Vaikai nepratę prie tvarkos, režimo...“ (R3); „Sunkiai prisitaikė prie naujų taisyklių...“ (R7).

Atvykęs į globėjo šeimą vaikas turi prisitaikyti prie daugelio dalykų. Biologinės šeimos netekimas, apsigyvenimas globėjų (rūpintojų) šeimoje jam gali sukelti šoką. Tėvų globos netekusiam vaikui nustatomos naujos ribos, kitas dienos režimas ir kitos taisyklės. Tai jam gali būti neįprasta, dėl to jam pirmiausia norisi priešintis ir maištauti. Neretai vaikas yra patyręs nedarną ir jau įgijęs traumuojančios aplinkos bruožų, tokių kaip spontaniškas elgesys, menka savivertė, „užšaldyti“ jausmai ir kt. (Woititz, 2016). Vaikas neturi galimybės rinktis, tad požiūris į jį šiame adaptacijos procese turi būti ypač jautrus, tam būtinos atitinkamos žinios, kantrybė ir supratimas. Tyrimo dalyviai pasakoja, kad vaikai, atvykę į jų šeimas, maištauja: galbūt globėjai neištvers ir jų atsisakys, tada jie galės grįžti į savo biologinę šeimą. Dažnai vaikai dėl savo amžiaus ir nebrandumo nesugeba įvertinti kliūčių bei sunkumų, dėl to suaugusiojo dėmesį atkreipia maištaudami, elgdami netinkamai arba ne taip, kaip to nori ar prašo globėjai (Korczak, 2016).

Pokyčių išgyvenimas. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad vaikai atvyko į šeimą iš visiškai kitokios aplinkos: „Pasikeitė <...> gyvenamoji vieta, <...> mokykla, draugai, aplinka“ (R1). Pokyčiai paveikia kiekvieną tėvų globos netekusį vaiką. Pokyčius išgyvena tiek vaikai, tiek globėjų šeima. Apsigyvenęs globėjų šeimoje vaikas praranda senuosius draugus, pasikeičia mokykla, kaimynai, šeimos nariai. Šie pokyčiai sukelia vaikui netekties jausmą. Traumos, susijusios su pokyčiais vaiko gyvenime, padidina vaiko elgesio problemų galimybę. Neigiami ir stresą sukeltantys gyvenimo įvykiai, tokie kaip gyvenamosios vietos pasikeitimas, tėvų netektis, nauja aplinka ir pan., didina vaikų elgesio problemų pasireiškimo tikimybę (Braidokienė, Ignatovičienė, 2015). Atėjęs į globėjų šeimą vaikas išgyvena išsiskyrimo jausmą: su biologine šeima, draugais, jam pažįstama aplinka, mokykla (Giedrimas, Ignatovičienė, Braidokienė, Ignatovič, 2013). N. T. Liobikienė ir kt. 2009 m. atliko tyrimą ir atskleidė, kad globėjai ir globojami vaikai adaptaciniu laikotarpiu jaučia ir išgyvena stiprius jausmus. Akivaizdu, kad adaptacijos laikotarpis ypač sunkus ir sudėtingas tiek į globą patekusiems vaikams, tiek globėjams.

Emocijos ir jausmai. Adaptacijos globėjų šeimoje procese vaikams dažnai pasireiškia emocijų sutrikimai, jie jaučiasi nesaugūs, pasimetę, slepia savo išgyvenamus jausmus: „...emocijų ir elgesio sunkumai...“ (R4); „...nepasitikėjimas savimi...“ (R7); „Vaikas buvo užsisklendęs savyje...“ (R8); „...emocinės problemos, t. y. nuotaikų kaita, įvairios baimės, nepasitikėjimas...“ (R9); „...vaikai pradžioje globos nesuprato...“ (R5).

Vaiko atėjimas į globėjų (rūpintojų) šeimą jam gali kelti ambivaleniškus jausmus: gali džiaugtis atvykęs į globėjo šeimą, kad turės jį mylinčius žmones, tačiau gali nerimauti dėl nežinomybės, jį supančių nepažįstamų žmonių, kuriais neaišku,

ar galima pasitikėti. Daugelis tyrime dalyvavusių globėjų teigia, kad globojami vaikai savo jausmus, tokius kaip nerimas, stresas, liūdesys ar pyktis, išreiškia priešišku elgesiu, kuris nukreipiamas į artimiausią žmogų – globėją. Patyrę skaudų sukrečiantį praradimą, kurį suvaldyti yra ne jo galioje, vaikas ima suprasti, kad praranda įvykių, vykstančių aplinkoje, kontrolę. Dėl to jaučiasi nesaugus, nepasitiki savimi (Giedrimas, Ingnatovičienė, Briedokienė, Ignatovič, 2013).

Labiausiai vaikus traumuoja atsiskyrimas nuo tėvų: „...atskyrimas nuo tėvų <...> ją įskaudino“ (R1); „Pradžioje <...> pyko“ (R1); „...nuolat gaudinasi prisiminus mamą...“ (R2); „...vaikas tampa jautresnis...“ (R3); „...vaikams trūksta mamų...“ (R5); „...vaikai būna jau pavargę...“ (R6); „...vaikams <...> sukelia šoką, baimę...“ (R6); „Vaikas <...> užsidaręs, tylus, linkęs konfliktuoti“ (R8); „...sunku susitaikyti su jų nebuvimu“ (R9).

Išsiskyrimas su tėvais kiekvienam vaikui sukelia stiprius jausmus. Išsiskirdamas su biologiniais tėvais jis patiria gedulą, kuris, žymios psichologės E. Kubler-Ross (2008) teigimu, išgyvenamas tam tikromis stadijomis: neigimas, pyktis, derėjimasis, depresija, priėmimas, kiekviename iš šių etapų ypač svarbus palydėjimas ir palaikymas.

Grupinio darbo nauda globėjams

Problemų sprendimas. Tyrimo dalyviai teigia, kad grupėje analizuojamos problemos išsprendžiamos greičiau: „...galima greičiau surasti išeitį...“ (R1); „Kartu galima išspręsti daugelį problemų...“ (R3); „...lengviau rasti sprendimą...“ (R4); „...galima <...> greičiau išspręsti“ (R5); „...veiksmingiau išspręsti <...> situaciją...“ (R8); „išsakomi rūpesčiai...“ (R3).

Grupiniame darbe svarbų vaidmenį atlieka globėjams padedantys specialistai. Pastarųjų darbo ir teikiamos pagalbos tikslas – socialinių problemų, kurių kyla vaiko globos procese, sprendimas. J. Eidukevičiūtės, N. P. Večkienės (2014) teigimu, socialinis darbuotojas ar kitas specialistas, siekiantis padėti vaiką globojančiam asmeniui spręsti problemas, turi pasitelkti įvairių žinių, atliepti grupės narių poreikius. Taigi tyrimas atskleidė, kad grupinis darbas globėjams ypač naudingas sprendžiant problemas, susijusias su globojamu vaiku ir globos procesu, nes dirbdami grupėje globėjai gali sulaukti pagalbos iš kitų panašių sunkumų patiriančių globėjų.

Pagalba. Dėl grupinio darbo veiksmingumo tyrimo dalyviai pasisakė, kad grupinio darbo procese gaunama pagalba jiems ypač naudinga: „...labai veiksmingas pagalbos procese...“ (R2); „...sulaukia visapusiško atsako...“ (R3); „...psichologinės ir praktiškos pagalbos...“ (R3); „...sulaukiu palaikymo, patarimų bei paskatinimo...“ (R1); „...sulaukiu patarimo...“ (R5); „...pasitari, diskutuoji, ieškai sprendimo būdų“ (R9).

2018 m. patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl globos centro ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės tvarkos aprašo“, reglamentuojantis globėjams (rūpintojams) teikiamą pagalbą. Globėjams paskiriamas globos koordinatorius / socialinis darbuotojas, kuris teikia koordinuotą pagalbą globėjo šeimai. Teikiant pagalbą globėjams ypač svarbus emocinis palaikymas, be to, būtina koordinuotai organizuoti įvairių specialistų pagalbą, į savitarpio pagalbos grupių veiklą įtraukti globėjus, kur taikant grupinio darbo metodą analizuojamos vaiko globos proceso problemos, teikiamas palaikymas, supratimas, diskutuojama aktualiais klausimais. Grupės nariai padeda vienas kitam spręsti kilusias problemas, gali sulaukti pagalbos iš grupės vadovo.

Bendrystė. Tyrimo dalyviai išreiškė dar vieną grupinio darbo naudą – tai susitikimai su kitais globėjais, su kuriais sieja bendras tikslas, lūkesčiai, kamuoja tokie pat sunkumai: „...susitinkame su kitais globėjais...“ (R1); „...išsikalbame, vieni kitus suprantame...“ (R1); „Bendrauji su kitais globėjais, nesijauti vienišas su savo problema...“ (R9); „...noras bendrauti...“ (R9); „...stiprina mūsų tarpusavio ryšį...“ (R1). Du tyrimo dalyviai nurodė, kad globėjus sieja šilti ir artimi ryšiai: „Grupės nariai <...> tampa viena <...> šeima...“ (R2); „...visos geranoriškai nusiteikusios“ (R3).

Globėjų (rūpintojų) bendruomenę sieja vaiko globa. Tyrimas atskleidė, kad globėjai (rūpintojai) grupinius susitikimus mielai lanko, nes grupės narius sieja bendrystės jausmas, tarpusavio supratimas, palaikymas, vieno bendro tikslo siekimas – užtikrinti vaikui, netekusiam tėvų globos, tinkamas gyvenimo sąlygas, tenkinti fiziologinius, emocinius, psichologinius bei dvasinius globojamų vaikų poreikius.

Kuriasi bendruomenė, kurioje, pasak J. Vanier'o (2006), žmonės brandina savo asmens tapatumą, siekdami bendro tikslo bendrystėje atranda gyvenimo ir veiklos prasmę. Galima stebėti, kaip savitarpio pagalbos grupėje gimęs pasitikėjimas išauga į bendrystę ir ne tik organizuotų susitikimų metu, auga ir plečiasi globėjų (rūpintojų) bendruomenė, kuri teigiamai veikia visą krašto bendruomenę, keičia požiūrį į globos reiškinį.

Pasidalijimas patirtimi. Kaip vieną veiksmingiausių pagalbos priemonių tyrime dalyvavę globėjai įvardijo kitų žmonių pasidalijimą patirtimi: „...pasidalinti džiaugsmais, patirtimi...“ (R3); „...dalintis patirtimi“ (R4); „...dalijamasi darbo patirtimi...“ (R6); „...gerosios patirties iš kolegų...“ (R6); „Geros patirties pasidalinimas“ (R11); „...gerosios patirties pasidalijimas...“ (R7).

Savitarpio pagalbos grupių užsiėmimai – grupinio darbo modelis, jų metu globėjai turi galimybę pasidalinti gera patirtimi, išanalizuoti globojamo vaiko socialinius, pedagoginius ir psichologinius poreikius. Pasidalijęs savo patirtimi globėjas

pastebi, kad jį varginančios problemos nėra tik jo bėda, su tokiais pat sunkumais susiduria ir kiti globėjai (rūpintojai). Taip globėjai pajunta bendrystę su kitais globėjais, o tarpusavio ryšiai gimdo viltį. Dalydamiesi savo patirtimi globėjai tampa ne vien tik pagalbos gavėjais, bet ir pagalbininkais kitiems. Tyrime dalyvavusių globėjų atsakymai atskleidė, kad grupinėje veikloje diskutuojama aktualiais klausimais, bendraujama, dalijamasi patirtimi. A. Saulaičio (2010) teigimu, savitarpio pagalbą galima apibūdinti kaip galimybę kreiptis pagalbos, sužinoti kitų dalyvių patirtį, ją pasidalinti.

Savitarpio pagalbos grupių tematika

Tarpusavio santykiai. Kaip vieną svarbiausių temų tyrimo dalyviai išskyrė tarpusavio santykių stiprinimą: „...tarpusavio ryšio stiprinimas“ (R1); „Tarpusavio santykių gerinimas...“ (R3); „...tarpusavio ryšio stiprinimas“ (R5); (R11); „...sukurti pasitikėjimą santykiuje“ (R4).

Teigiami tarpusavio santykiai užtikrina darną ir ramybę šeimoje, tačiau tokius santykius sukurti ne visada paprasta. Kurdami tarpusavio santykius žmonės nori patenkinti savo emocinius ir psichologinius poreikius. Tarpusavio santykiai formuojami, kuriami nuolat. Iš tyrimo duomenų matome, kad globėjams sunku kurti šiltus ir emociškai artimus santykius su globojamu vaiku, tam reikia daug pastangų ir žinių. Tarpusavio santykių tema persipina su įvairiomis vaiko globos proceso problemomis, nedarnioje aplinkoje augusiam vaikui būdinga psichologinė gynyba, tad ypač svarbu surasti būdų, kaip būtų galima pralaužti „užburta ratą“ ir padėti sveikti (Woititz, 2006).

Vaiko socializacija. Tyrime dalyvavusių globėjų teigimu, nemažai sunkumų kyla dėl apsunkintos vaiko socializacijos ir įgūdžių trūkumo: „...problemų sprendimo tinklą...“ (R2); „...elgesys su bendraamžiais“ (R3); „paaugliško amžiaus vaikų problemomis...“ (R5); „...lytiškumo tema...“ (R5); „...apie lytinį švietimą...“ (R3); „...emocinė būsena...“ (R6); „...savarankiškumo ugdymą...“ (R7); „...mokymo įgūdžių“ (R9). Dėl to ši tema savitarpio pagalbos grupėse analizuojama gana dažnai.

Paprastčiausia vaiko socializaciją apibūdinti kaip tapsmą visuomeniniu žmogumi, neprarandant savojo tapatumo. G. Kvieskienės (2005) teigimu, neretai vaikai tampa neigiamos socializacijos aukomis ir įgyja tam tikrų bruožų, patekusio į globą vaiko dažnai sutrikęs gebėjimas megzti konstruktyvius santykius su aplinkiniais, išryškėja įvairių įgūdžių stoka. Tyrimo dalyviai skiria pastebimą globojamų vaikų savarankiškumo ir mokymosi įgūdžių stoką, globojami vaikai dažnai iki globos proceso augo socialinę atskirtį patiriančiose šeimose, iš kur atsinešė tam tikrą patirtį.

Daugelis tyrimo dalyvių patikino, kad aktualios visos užsiėmimų metu aptariamos temos: „...visos reikalingos...“ (R1); „Visos <...> aktualios...“ (R2);

GLOBĖJŲ Į(SI)GALINIMO RAIŠKA SAVITARPIO PAGALBOS GRUPĖJE

„...svarbios temos <...> aptariamoms...“ (R2); „Taip“ (R2); „...labai svarbu...“ (R4); „...aktualios visos“ (R4); „Žinoma visos aktualios“ (R5); „Taip“ (R6); „Visos aktualios...“ (R8); „Reikalingos visos...“ (R9); „Taip“ (R10); „Taip“ (R11); „...labai naudinga ir reikalinga“ (R3). Tik du dalyviai atsakė, kad pasitaiko temų, kurios jiems nesvarbios: „...individualiai <...> yra ir neaktualių...“ (R4); „...ne visada <...> yra aktualios <...> man...“ (R7).

Taigi grupinis darbas organizuojamas paisant globėjų poreikių, pasak terapeuto I. D. Yalom'o (2010), konsultavimas turi prasidėti nuo konsultuojamojo, o kiekviena konsultacija yra tarytum generalinė rytojaus repeticija. Geras savipagalbos grupės lankomumas, kai tai neprivaloma, rodo didelę globėjų motyvaciją tobulėti ir tai, kad grupės pagalba jiems prasminga.

Suteiktos pagalbos grupėje įvertinimas

Efektyvu. Net 80 proc. tyrimo dalyvių teigimu, dažniausia jie gauna įvairių pasiūlymų, kaip spręsti vieną ar kitą situaciją: „...patarimai <...> padeda spręsti <...> problemas...“ (R2); „Atsakymai į <...> kylančius klausimus“ (R6); „...darbuotojos pasiūlė pagalbą...“ (R1). Kiti teigė, kad gauna vertingų patarimų jiems aktualiais klausimais: „Išgirstu patarimus...“ (R1); „Išgirstu <...> kitų žmonių patirtį...“ (R1); „...galiu pasitikrinti, ar mano sprendimai <...> teisingi...“ (R4); „Randu patarimų...“ (R8); „Patarimas ieškoti psichologo...“ (R8); „...duodant patarimų...“ (R10). Dalies tyrime dalyvavusių globėjų teigimu, savitarpio pagalbos grupėse jiems suteikiama pagalba: „...aptariame esamas problemas...“ (R3); „Pradėjau <...> lankyti psichologo konsultacijas...“ (R1); „...padeda psichologo konsultacijos...“ (R7); „...išskleidė abejones dėl <...> sprendimo...“ (R7); „Gaunu naujų žinių, įgūdžių“ (R11); „Laisvalaikio organizavimas vaikui“ (R11).

Savitarpio pagalbos grupių metu analizuojant įvairialypes problemas ir situacijas išryškėja pagalbos globėjo šeimai poreikis, vertinama, pagalbą galima suteikti savitarpio pagalbos grupėje ar būtina individuali konsultacija bei detalus pagalbos planavimas.

Bendradarbiavimas ir palaikymas. Tyrime dalyvavę globėjai teigė, kad bendraujant su specialistais ypač svarbus jų palaikymas ir sklandus bendradarbiavimas: „...problemos analizavimas grupėje...“ (R2); „Plečiasi mano suvokimo ratas...“ (R2); „...maloniai pabendraujame...“ (R3); „...žinai, kad gali kreiptis...“ (R9); „Bendraujant...“ (R10); „...galime <...> su psichologe išsakyti įvairiais klausimais...“ (R1); „Mane sustiprina...“ (R4); „...įgavau <...> motyvaciją...“ (R7).

Bendruomenėje užsimezgęs bendradarbiavimas, pasak I. Dirgėlienės (2010), keičia žmonių motyvaciją, nes patenkinami aukštesnieji poreikiai. Tada galima stebėti pokyčius ir asmeninio augimo kontekste. Vienas kito palaikymas ir ben-

dradarbiavimas – esminiai momentai, nenorint likti vienam su užklupusiomis bėdomis.

Įkvepianti grupės atmosfera. Kokybiškai savitarpio pagalbos grupės veiklai supančios aplinkos veiksnys ypač svarbus. Tai grupės atmosfera, vadovų vaidmuo ir grupės dalyvavimas. Tyrimo dalyviai įvardijo teigiamas grupės atmosferos savybes: „...patinka <...> atmosfera...“ (R2); „...puikiai vertinu“ (R4); „...vedantys <...> sudaro malonią ir jaukią aplinką“ (R5); „Atmosfera būna draugiška...“ (R7); „...vertinu teigiamai“ (R8); „Gerai“ (R10); „Puikiai“ (R11). Respondentai išskyrė savitarpio pagalbos grupės vedančių specialistų kompetenciją: „...vadovai mandagūs, kompetentingi...“ (R1); „...vadovai <...> geba sudaryti jaukią aplinką...“ (R1); „...vadovai geranoriški...“ (R2); „...darbuotojos itin dėmesingos...“ (R3); „...vedantys specialistai gerai išmano savo darbą...“ (R5); „...grupės vadovai <...> nusiteikę padėti, patarti“ (R7); „Grupių vadovai kompetentingi, norintys pagelbėti“ (R9). Formuojant savitarpio pagalbos grupės mikroklimatą grupės dalyviai suteikia reikšmingą „prieskonį“: „...dalyviai vieni kitus pažįsta...“ (R1); „...dalyviai <...> nevengiama ir pajuokauti ir pasijuokti“ (R1); „...dalyviai empatiški, draugiški...“ (R2); „...globėjos <...> dėmesingos...“ (R3); „Grupės nariai <...> pažįstami...“ (R5); „...visi geranoriški...“ (R7).

Grūpei būdingas kūrybinis procesas, kurio pagrindinė sąlyga, pasak A. Maslow'o (2009), yra psichologinė laisvė ir saugumas, tada žmogus gali atsiverti pasitikint, šiame procese ypač svarbus grupės koordinatoriaus vaidmuo, kuris siekia paskatinti, o ne kritikuoti ar kontroliuoti.

Socialinio rato plėtra. Tyrimo dalyvių teigimu, savitarpio pagalbos grupėse ne vien tik sprendžiamos problemos, čia susirandama naujų draugų ir bendraminčių: „per grupinius užsiėmimus <...> susidraugavom...“ (R1); „...sutinkame visi kartu“ (R1); „...susipažįstu su naujais žmonėmis...“ (R5); „Palaikome vieni kitus“ (R8).

Bendravimas, tarpusavio ryšio ir santykio palaikymas savitarpio pagalbos grupėje ir už jos ribų suteikia grupei bendrumo bei vienybės jausmą. Grupinė veikla ugdo gebėjimą kalbėtis su kitais, perteikti mintis, idėjas ir emocijas, bendrauti su skirtingomis grupėmis, keistis idėjomis, atidžiai klausytis ir atvirai kalbėtis (Gedvilienė, Bortkevičienė, Tūtlys ir kt., 2015).

Pasitikėjimo savimi stiprinimas. Iš atsakymų išryškėjo, kad grupinė veikla „stiprina pasitikėjimą“. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių globėjų (rūpintojų) išsakė, kad savitarpio paramos grupės kelia jų pasitikėjimą savimi, stiprina psichologiškai: „...tapau daug ramesnė...“ (R2); „...labiau savimi pasitikinti...“ (R2); „...stiprina pasitikėjimą...“ (R3); „...teikia pasitikėjimą savimi...“ (R6); „...jaučiuosi psichologiškai tvirtesnė“ (R7); „Jaučiuosi stipriau...“ (R11).

Pasitikėjimo savimi stoka gali tapti kliūtimi siekiant užsibrėžtų tikslų, realizuojant savyje slypinčius išteklius ir potencialą (Pasitikėk savimi, 2017). Globėjo ryžto trūkumas, nepasitikėjimas savimi gali trukdyti spręsti vaiko globos problemas, formuoti globojamo vaiko asmenybę. Savitarpio pagalbos grupės yra vieta, kur globėjams (rūpintojams) teikiamas socialinis palaikymas ir vidinis pastiprinimas.

Motyvuoja. Tyrimo dalyvių teigimu, bendraminčių savitarpio paramos grupių veikla dažnai tampa atskaitos tašku globėjus (rūpintojus) motyvuojant: „...paugerina gyvenimo kokybę...“ (R3); „...duoda ryžto gyventi ir dirbti...“ (R3); „nuteikia kokybiškam <...> bendravimui...“ (R3); „...suteikia pozityvių minčių...“ (R3); „Įgavau <...> didesnės motyvacijos...“ (R7); „...ši patirtis motyvuoja...“ (R7).

Grupės dalyviai tampa besimokančios visuomenės dalimi, suvokia grupės darbo prasmę, kartu savo misijos ir pašaukimo padėti globos netekusiems vaikams prasmę, „privalau“ keičiasi į „noriu ir galiu“, tai, pasak P. Jucevičienės (2010), yra savivaldaus mokymosi bruožas.

Žinių atnaujinimas. Tyrime dalyvavusių globėjų teigimu, savitarpio paramos grupėse jie pasisemia naujų žinių arba pagilina savo turimą informaciją: „...semiuosi žinių...“ (R5); „...susišinau vis ką nors naujo...“ (R5); „Įgavau žinių...“ (R7); „...praturtėji naujomis žiniomis“ (R10); „Gaunama ir teorinių, ir praktiškų patarimų...“ (R3); „Gautos žinios padeda...“ (R5).

Savitarpio pagalbos grupės dalyviai dalijasi savo patirtimi, analizuoja kilusius sunkumus, pataria vienas kitam, kaip elgtis tam tikroje situacijoje. Grupę moderuojantys specialistai atliepia grupės problematiką savo žiniomis bei praktika, pateikia aktualią informaciją, rekomenduoja literatūros ar informacinius šaltinius. Perfrazuojant respondentų mintis galima teigti, kad globėjai (rūpintojai) reikiamą informaciją visada gauna savitarpio paramos grupėje.

Apibendrinant galima teigti, kad teikiant savitarpio pagalbą vyksta mokymosi iš patirties procesas, kuriame, pasak reflektyviosios teorijos kūrėjo D. A. Kolb'o (1984), susiejama profesinė veikla, ugdymas ir asmeninis augimas.

Praktiškai pritaikoma ir teikianti vilties. Tyrimo dalyviai savitarpio pagalbos grupę taip apibūdino „...grupės kaip kelrodė žvaigždė“ (R1); „...reikalingiausias užsiėmimas iš esamų...“ (R3); „Tai yra kaip gyvenimo dalis...“ (R5); „...bendrakeleivių tikslinė grupė“ (R7).

Iš tyrimo dalyvių išsakytų nuomonių matome, kad savitarpio paramos metodu teikiama pagalba globėjų (rūpintojų) įvardijama kaip pati reikšmingiausia. Jie organizuojamas grupes apibūdina kaip gyvenimo „vitaminus“, gyvenimo dalį, kur yra išklausomi, turi galimybę vienas kitam teikti abipusę pagalbą ir paramą (Grohol, 2015).

Tyrimo dalyviai išskyrė, kad savitarpio paramos grupės veikia jų priimamus sprendimus: „...įtakoja mano sprendimus...“ (R4); „Tai būtina stiprinant <...> ryšius...“ (R6); „Gauta informacija taikoma...“ (R9); „Išbandau praktiškai“ (R11).

Svarbu tai, kad savitarpio pagalbos grupėse patys dalyviai yra ir paramos gavėjai, ir jos teikėjai. Tyrime dalyvavusių globėjų (rūpintojų) teigimu, savitarpio paramos grupių metu gautą informaciją jie geba pritaikyti savo gyvenime sprenddami įvairias gyvenimiškas situacijas: „...metodus pritaikau savo gyvenime...“ (R1); „...pritaikyti gyvenime...“ (R3); „Pritaikau išgirstą gerąją patirtį ar specialistų išvalgas...“ (R4); „...sprendžiant kasdieninius dalykus...“ (R5); „atsimenu jų patirtį <...> ir bandau ją pritaikyti“ (R8); „Pasinaudoju <...> specialistų <...> metodais“ (R5); „...atsimenu specialistų išsakytus patarimus...“ (R1); „Pasinaudoju kitų globėjų patirtimi...“ (R5).

Didžioji dalis tyrimo dalyvių įvardija, kad gautas žinias pritaiko praktiškai. Išgirsti patarimai, analizuoti metodai, žinios, skirtos įsigilinti į tam tikrus vaiko auklėjimo etapus, tiesiogiai padeda globėjams (rūpintojams) vaiko globos procese. Galime teigti, kad savitarpio paramos grupėse gauta informacija yra kaip prevencinė globėjų (rūpintojų) stiprinimo, pagalbos planavimo priemonė, be to, dalyvavimas savitarpio paramos grupėse kaupia socialinį kapitalą (Gvaldaitė, 2010).

Kiekvienas socialinis darbuotojas ar specialistas, konsultuojantis paslaugų gavėją, siekia, kad žmogus išgirstus patarimus pritaikytų ir siektų numatyto tikslo. Šio tyrimo dalyviai džiaugėsi, kad savitarpio paramos grupės dėka juntami teigiami pokyčiai jų šeimose: „Gautą informaciją <...> pritaikau <...> gyvenimo gerinimui...“ (R2); „...kitų <...> patirtis <...> padeda...“ (R6); „Gerėja bendravimas su <...> vaiku...“ (R7); „vaikas jaučiasi saugesnis, stiprėja jo pasitikėjimas...“ (R7); „Išbandau praktiškai“ (R11); „...sprendimai būna veiksmingi...“ (R7); „...atsiveria akys...“ (R7).

L. Gvaldaitės (2010) ir A. Saulaičio (2010) teigimu, globėjai (rūpintojai), įveikdami globos procese iškilusius sunkumus, savitarpio paramos grupėse gauna daug daugiau pagalbos nei tikėjosi. Savitarpio paramos užsiėmimų modelis leidžia siekti teigiamų pokyčių globėjų (rūpintojų) šeimose, o socialinis darbuotojas, moderuodamas grupės veiklą, gali pritaikyti visas savo turimas kompetencijas bei konsultavimo gebėjimus, siekdamas išspręsti problemas paslaugų gavėjo šeimose.

Išvados

Savitarpio pagalbos grupės globėjams kuriamos, siekiant suteikti paramą ir palydėti nelengvame vaiko globos (rūpybos) procese. Vaikai, atvykę į globėjo (rūpintojo) šeimą, išgyvena netektį, atskirtį, neretai ilgisi savo biologinės šeimos, nors ten ir nebuvo palankių sąlygų augti, buvusios mokyklos, klasės draugų. Jų

GLOBĖJŲ Į(SI)GALINIMO RAIŠKA SAVITARPIO PAGALBOS GRUPĖJE

gyvenime vyksta pokyčiai ir jie patys nieko negali pakeisti. Dažnai vaikai atvyksta iš socialinę atskirtį ir nedarną išgyvenusios šeimos, kur netenkinti elementariausi poreikiai, kur jie įgijo gynybiškų bruožų, tad globėjo laukia sunkus ir atsakingas darbas palydėti vaiką šiame procese.

Savitarpio pagalbos grupės neprivalomos, jos siūlomos kaip pagalba ar parama globėjams, tačiau šio tyrimo ir praktinė patirtis atskleidė, kad šias grupes globėjai vertina kaip vieną veiksmingiausių pagalbos formų.

Tyrimas atskleidė, kad globėjo misija, darbas ir pašaukimas – nelengva veikla, jie patiria vaikų pasipriešinimą, turi gebėti jautriai ir profesionaliai palydėti vaiką netekties ir atsiskyrimo išgyvenimo, kardinalių gyvenimo pokyčių procese.

Grupės veiklą globėjai (rūpintojai) vertina teigiamai, teigia, kad grupės didina pasitikėjimą savimi, motyvuoja pasirinktai veiklai, teikia naujų žinių, pastiprina ir palydi. Kaip išskirtinis grupės bruožas nurodyta bendrystė, atsirandanti dalijantis problemomis ir patirtimis, kuriasi globėjų bendruomenė, globėjai bendrauja ir ne grupės užsiėmimų metu.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad grupės veikla teikia vilties ir praktinės naudos, padeda surasti naujų problemų sprendimo būdų, teikia naujų žinių. Grupėje vyksta patirtinio mokymosi procesas, asmenybės augimas, įtraukiama profesinė veikla, ugdymas. Išskirtinę reikšmę šiame procese turi grupės koordinatoriaus vaidmuo, jis kuria psichologinės laisvės ir saugumo atmosferą, kurioje globėjai (rūpintojai) gali atsiverti ir pasitikėti. Taigi galima teigti, kad globėjų (rūpintojų) savitarpio pagalbos grupėse vyksta įgalinimo ir įsigalinimo procesas.

Literatūra

- Barkauskienė, R., Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų*. Vilnius.
- Barkauskienė, R., Gerviskaitė-Paulaitienė, L., Čekuolienė, D. ir Adler, A. (2018). *Minimalias priežiūros priemonės gaunantys paaugliai: mentalizacija, psychosocialinis ir trauminė patirtis*. Vilnius.
- Breidokienė, R., Ingantovičienė, S. (2015). *Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
- Breidokienė, R., Ignatovičienė, S. (2015). *Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius. http://www.sppd.lt/media/mce_filebrowser/2015/02/18/Pozityvios_tevystes_igudziu_ugdymo_metodines_rekomendacijos.pdf [žiūrėta 2021-03-26].
- Bubiniene, L. (2010). Socialinė pagalba šeimai, globojančiai vaiką. <http://www.lspa.lt/lt/straipsniai/32-socilaine-pagalba-seimai-globojanciai-vaika> [žiūrėta 2021-01-15].
- Dirgėlienė, I. (2010). Edukaciniai aspektai socialiniame darbe: bendruomeninio įgalinimo patirtis. Klaipėda. <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/2998/2141> [žiūrėta 2021-04-24].
- Frankl, V. E. (2016). *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Giedrimas, Z., Iगतovičienė S., Breidikiene, R., Ignatovic, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėjams*. Vilnius: Viešoji įstaiga „Pagalbos paaugliams iniciatyva“.
- Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas*. (2021). Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

- Gvaldaitė, L., Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? Vilnius: Socialinė politika. <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/9817/7636> [žiūrėta 2021-02-06].
- Gvaldaitė, L. (2020). Įtėvių ir globėjų savipagalbos grupės – šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentas. Vilnius. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/129050/1/ISSN2029-5820_2020_N_26_2.PG_39-59.pdf [žiūrėta 2021-04-26].
- Gvaldaitė, L. (2015). *Įgalinimas socialiniame darbe*. Vilnius.
- Gvaldaitė, L., Atas, A., Giknienė, N. (2017). *Įtėvių ir globėjų savipagalbos grupės: pagalba šeimoms ir socialinis veiksmas*. Metodinė priemonė. Vilnius. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/129050/1/ISSN2029-5820_2020_N_26_2.PG_39-59.pdf [žiūrėta 2021-02-11].
- Gvaldaitė, L. (2010). Šeimų savipagalbos grupių veikla socialinio kapitalo perspektyvoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 240, 43–53. Vilnius.
- Globėjų ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programa (GIMK)*. (2018). Vilnius.
- Grohol, J. (2015). *Differences Between a Psychopath vs Sociopath*. <http://psychcentral.com/blog/archives/2015/02/12/differences-between-apsychopath-vs-sociopath/> [žiūrėta 2021-03-25].
- Institucinė globos pertvarka*. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/institucines-globos-pertvarka-2020-10-29> [žiūrėta 2020-10-29].
- Institucinė globos pertvarka*. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/institucines-globos-pertvarka-2020-10-18>. www.pertvarka.lt [žiūrėta 2021-02-12].
- Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija*. (1989). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848> [žiūrėta 2020-10-12].
- Jucevičienė, P. (2007). *Besimokantis miestas. Šiuolaikinis mokymas*. Kaunas.
- Juodviršytė, A. (2017). *Grupės tarpusavio santykių harmonizavimas kuriant palankią mokymosi aplinką*. Klaipėda.
- Yalom, I. D. (2010). *Terapijos dovana*. Vilnius.
- Kiaunytė, A., Lygnugarienė, V. (2018). *Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinio darbuotojo profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį?* Kaunas.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning*. Publisher: Prentice-Hall.
- Korczak, J. (2016). *Vaiko teisė į pagarbą*. http://vtaki.lt/uploads/documents/files/J_%20Korczak%20Vaiko%20teise%20i%20pagarba.pdf [žiūrėta 2021-03-22].
- Kubler-Ross, E. (2008). *Apie mirtį ir mirimą*. Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. (2000). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr> [žiūrėta 2020-09-25].
- Lietuvos Respublikos Konstitucija*. (1992). <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>. [žiūrėta 2020-09-10].
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl globos centro veiklos ir vaiko būdinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo“* (2019). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2b626f4fd5c11e796a2c6c63add27e9> [žiūrėta 2020-10-20].
- LR Vaiko globos organizavimo nuostatai*. (2002). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.163202?faces-redirect=true> [žiūrėta 2020-10-12].
- Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*. (1996). Vilnius.
- Liobikienė, N. T., Jackienė, E. (2010). *Socialinis darbas: profesinė veikla, metodai ir klientai*. Kaunas.
- Maslow, A. (2009). *Motyvacija ir asmenybė*. Apostrofa.
- Petruskaitė-Dusevičienė, R., Jasiukevičiūtė, T. (2014). Muzikos terapijos metodų elementų taikymas socialiniame darbe: specialistų požiūris ir patirtys. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 8, 51–61. Vilnius.
- Raudeliūnaitė, R., Urbikaitė, J. (2011). *Vaikų globos šeimoje ypatumai*. Vilnius.
- Raudeliūnaitė, R., Urbikaitė, J. (2011). *Vaikų globos šeimose ypatumai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11632/689-1255-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2020-11-21].
- Rimkus, V. (2016). *Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė*. Klaipėda. <https://core.ac.uk/download/pdf/233179128.pdf> [žiūrėta 2021-04-13].

GLOBĖJŲ Į(SI)GALINIMO RAIŠKA SAVITARPIO PAGALBOS GRUPĖJE

- Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. (2013). *Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste*. Vytauto Didžiojo universitetas. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30831/1/ISSN2029-5820_2013_N_12_2.PG_9-43.pdf [žiūrėta 2021-05-11].
- Saulaitis, A. (2010). *Jokie išgyvenimai neatstamia nuo Dievo*. Vilnius.
- Stražinskaitė, D., Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė: „auginimo“ ir „globos“ reiškinių sąveika. *Pedagogika*, 128 (4), 147–163. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Vaiko globos (rūpybos) organizavimo nuostatai*. (2022). Vilnius.
- Vanier, J. (2006). *Kiekvienas žmogus – šventa istorija*. Katalikų pasaulio leidiniai.
- Vitkauskas, K. (2010). *Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje*. Vilnius. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12370/1168-2215-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2021-01-14].
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų patvirtinimo“*. (2019). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403315> [žiūrėta 2020-10-11].
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos“*. (2019). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403315> [žiūrėta 2020-11-26].
- Valstybinė šeimos politikos koncepcija*. (2008). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152?jfwid=-ln2mj8xk0> [žiūrėta 2020-12-15].
- Vensloviene, M. (2015). Įgalinimo samprata ir veiksniai socialinio darbo metodų perspektyvoje. Vilnius. <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2015/2/113%E2%80%9393121.pdf> [žiūrėta 2021-03-22].
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/Straipsnis/socialine-adaptacija-105718> [žiūrėta 2021-04-14].
- Woititz, J. G. (2020). *Suaugę alkoholikų vaikai. Kaip nusimesti skausmingos praeities našta ir atkurti dvasios ramybę*. Vilnius.

THE EXPRESSION OF CARE GIVERS' EMPOWERMENT IN A MUTUAL HELP GROUP

Indrė Dirgelienė, Aistė Rimkevičiūtė, Ramunė Šukytė-Arutiunian

Summary

The need for guardianship (care) is growing every year: the number of families wishing to take care of children who have passed out of the custody of their parents, take care of them, meet their needs, and have future plans to adopt a child, is growing.

However, the situations of children who have lost parental care are very diverse. Many grow up in families where the adults are addicted to alcohol, and the children often have genetic, psychological, mental, emotional and other problems. These problems become more and more acute as the children grow up. People who care for children often face various difficulties relating to the children's behaviour, mutual relations, a lack of knowledge about the developmental problems of children who have lost parental care, insufficient preparation to accept a new family member, unreasonable expectations of the child, etc.

The goal of reforming institutional care in 2014–2020 is to reorient institutional social care, seek services for children left without parental care, seek families

in the community, and create a system of family support and guardians (carers). One of the goals of the transformation is to ensure a harmonious environment and conditions for every child left without parental care, guardians, adoptive parents, or families, and to receive help in the community.

The subject of the article: the empowerment of care givers in a mutual support group.

The purpose of the article: to investigate the possibilities for the empowerment of care givers in a mutual aid group, based on the reflection of experience.

Research methods: scientific-methodical literature, document analysis, semi-structured interview, qualitative content analysis.

The organisation of self-help groups for guardians (carers) is also regulated by legislation. The 19 January 2018 order from the minister of social security and labour of the Republic of Lithuania No A1-28 'Regarding the Activities of the Care Centre and the Description of the Organisation and Quality Care Procedure of the Child's On-Call Guardian' specifies the function of the care centre: 'to organise or initiate mutual assistance groups of guardians' relatives, adoptive parents, on-call guardians, guardians who are not related by family ties, family members'; and recommends that mutual aid groups be organised at least once every two months. 'Mutual aid groups can be organised more often, depending on the needs of their members' (*Ibid.*).

Research methodology, organisation, participants. The methodological basis of the study consists of the following theories: existential (Sartre, Frankl, Buber, etc), which reflects the search for the meaning of being, responding to situations of existential anxiety faced by both foster children and care givers; empowerment (Kelly, Turner, Ruškus, etc), which corresponds to an orientation towards a person's strengths, and ways to create favourable conditions for self-expression; and experiential learning theory (Kolb, Schon, etc), by which mutual support groups are based on the idea of experiential learning.

The study took place in January and February 2021. Qualitative research methodology and semi-structured interview were chosen for data collection. The study participants were selected based on their experience of attending self-help group sessions. The researchers' meetings with interview participants were complicated due to the lockdown announced in the country and the strict restricting conditions. The interview was conducted in a mixed way: by non-contact, remote, and contact methods. The interviews are discussed with each research participant separately, accepting the best place, time and method for them and the researcher. The Zoom and Messenger platforms, and other electronic means of communication, were used during the non-contact interview. Eleven guardians (care givers) participated in the study, out of which interviews were conducted with three in a direct contact

way during a home visit. The researcher created the conditions to express an opinion clearly and unhurriedly.

The structure of the completed research interview consists of five blocks of questions: information about research participants; problems arising in the guardianship (care) of a child; the benefits of the group social work method in the childcare process; the course and content of sessions of mutual help groups; the effect of mutual help group activities on guardians (care givers) while caring for a child.

The answers were recorded and transcribed. The names of the research participants were coded in order to comply with the principle of confidentiality.

Demographic data. Gender: all women. Age: from 32 to 70 years. Type of guardianship: six permanent guardians, three temporary guardians, two on-call guardians. Guardianship (care) period: from six months to ten years. Age of the fostered (looked after) child: from six months to five years.

The research revealed that the guardian's mission, work and vocation are not easy activities: they face children's complaints, and they must be able to sensitively and professionally accompany the child in the process of surviving loss and separation, in cardinal changes in life.

The guardians evaluate the activities of the group very positively; they say that the groups promote self-confidence, motivate for the chosen activity, provide new knowledge, strengthen and accompany. A distinctive feature of the group is the community which arises from sharing problems and experiences created by care givers; care givers also communicate outside the group sessions.

The participants in the research note that group activities provide hope and practical benefits, help to find new ways of solving problems, and provide new knowledge. An experiential learning process takes place in the group, combining professional activity, education and personal growth. The role of the group coordinator is of particular importance in this process: it creates an atmosphere of psychological freedom and safety, in which care givers can open up in confidence. Therefore, it can be said that a process of empowerment is taking place in mutual help groups of care givers.

Indrė Dirgėlienė – docentė, daktarė (socialiniai mokslai, edukologija), Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Socialinio darbo katedra.

El. paštas: indre.dirgeliene@gmail.com.